

Lesoni 1 ki he 'aho 5 'o Siulai, 2025

FAKAFE'ĀTUNGIA:
KO E PUIPUITU'A
MO E FANAU'I 'O
MŌSESE

“Pea kuo fuoloa ange na’e hoko ‘ae pekia ‘ae tu’i ‘o ‘Isipite: pea na’e to’e ‘ae fānau ‘a ‘Isileli, ko e me’a ‘i honau fakapōpula’i, pea na’a nau tangi, pea na’e a’u hake ‘enau tangi ki he ‘Otua ko e me’a ‘i he fakapōpula’i. Pea na’e ongo’i ‘e he ‘Otua ‘enau ngaahi to’e, pea manatu’i ‘e he ‘Otua ‘ene fuakava kia ‘Epalahame, mo ‘Aisake, pea mo Sēkope. Pea na’e ‘afio ‘ae ‘Otua ki he fānau ‘a ‘Isileli, pea na’e tokanga ‘ofa ‘ae ‘Otua kiate kinautolu.”

‘Ekisotosi 2:23-25

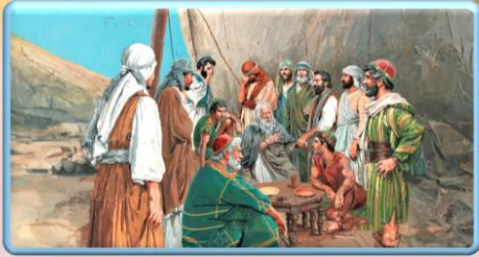
‘Oku kamata ‘a e talanoa ‘a e ‘Ekesotosi ‘aki ha ki’i famili si’isi’i na’a nau nofo ‘i ‘Isipite ‘i he loto ki ai ‘a Felo.

Fakafokifa pe kuo liliu ‘a e tukunga, pea fakamalohi’i kinautolu ke nau ngaue ma’a honau "kau ‘eiki" ‘i ‘Isipite.

‘Oku faka‘au ke kovi ange ‘a e tukunga. ‘I he lotolotonga ‘o e mamahi, ‘oku ha mahino ‘a e mateaki ‘a e ongo fefine ko Safila mo Pua, fakataha mo e ‘amanaki lelei ‘oku foaki ‘e he ‘Otua ki Hono kakai: ko Mosese ‘a e ki’i tamasi’i faka‘ofa’ofa na’e fakahaofi mei he vaitafe Naila.

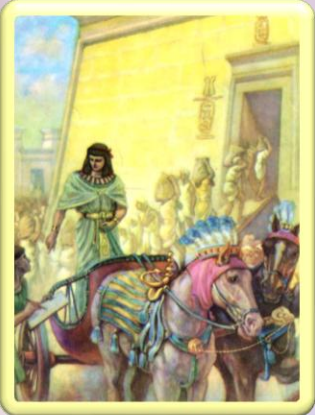
- ➡ Ko e kakai ‘a e ‘Otua ‘i ‘Isipite(‘Ekiotosi 1:1-14)
- ➡ ‘Epalahame kia Mosese(Senesi 15:13; Ekiotosi 1:8)
- ➡ Ko e Ikuna ‘o e Faitotonú . (‘Ekiotosi 1:15-22)
- ➡ Kuo fanau’l ‘a Mōsese (‘Ekiotosi 2:1-10)
- ➡ Ko ha liliu ‘o e ngaahi palani. (‘Ekiotosi 2:11-25)

KO E KAKAI 'A E 'OTUA 'I 'ISIPETE

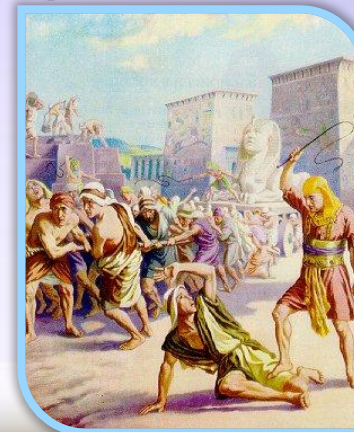
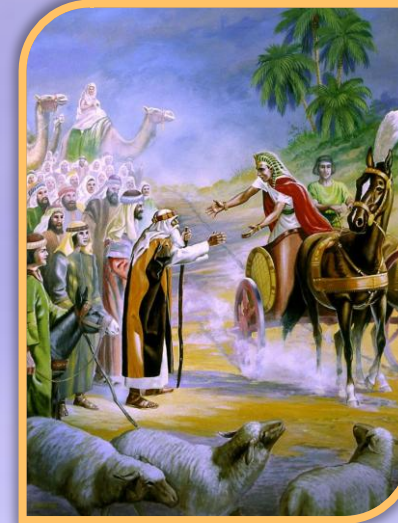
"Pea ko e ngaahi hingoa eni 'oe fānau 'a 'Isileli, na'e ha'u ki 'Isipite; 'ae tangata kotoa pē mo 'ene kau nofo'anga na'e ha'u mo Sēkope." (Ekesotosi 1:1)

'Oku ui 'a e tohi hono ua 'a Mosese ko e 'Ekesotosi' 'i he lea faka-Latina koe'uhi ko e me'a 'oku 'i ai. Neongo ia, 'i he lea faka-Hepeluu, 'oku ui ia ko e 'Shemot' (Ngaahi Hingoa), 'a ia 'oku ma'u ia mei hono ngaahi lea kamata ('Ekesotosi 1:1).

Ko e "ngaahi higoa" ko ení ko e hingoa ia 'o Sēkope mo hono ngaahi fohá. Ko ha ki'i kulupu 'o e kakai 'e toko 70 (Sen. 46:26-27; 'Eki 1:5). 'I he 'alu 'a e taimí, na'a nau tupu 'o hoko ko ha kakai 'oku 'i ai 'enau kau tau 'e toko 600,000 nai 'a e kau tau ('Eke. 12:37).

Na'e hoko 'a e foha 'o Sekope, 'a Siosefa, ko ha faifekau ki ha felo mei he Ha'a Tu'i hono 17 'a ia na'e hako mei he hako 'o e kau Haikiso, kae 'ikai ko e kau 'Isipite. Hili hono ikuna'i 'o e kau Hyksos, na'e 'asi hake ha ha'a tu'i fo'ou 'i 'Isipite 'a ia na'e "'ikai te nau 'ilo 'a Siosefa" ('Ekesotosi 1:7-8).

Na'e 'omi 'e he me'a ni 'a 'Isileli ki ha tu'unga faingata'a ('Ekesotosi 1:9-14). Neongo ia, 'i he faka'osinga 'o e tohi 'Ekesotosi, 'oku liliu kakato 'a e ngaahi tukunga: 'Oku lotu tau'ataina 'a 'Isileli, 'i he 'ao tonu 'o e 'Otua ('Ekesotosi 40:38). 'Oku mahino 'a e popoaki 'o e tohi: 'Oku pule'i 'e he 'Otua; Te Ne fakahaofi kitautolu, 'o a'u ai pe ki he taimi 'oku ngali ta'emalava ai 'a e ngaahi tukunga.

MEIA 'EPALAHAME KIA MOSESE

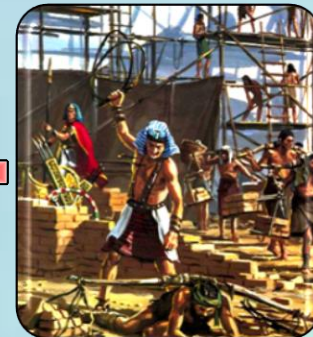
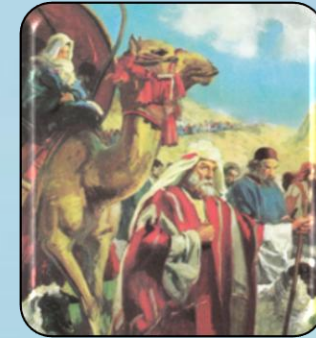
"Pea na'e pehē kia 'Epalame, "Ke ke 'ilo pau eni, 'e nofo 'āunofo ho hako 'i ha fonua 'oku 'ikai 'onautolu, pea te nau tauhi 'akinautolu; pea te nau fakamamahi 'akinautolu 'i he ta'u 'e fāngeau.." (Senesi 15:13)

Na'e tala'ofa 'a e 'Otua ke foaki kia 'Epalahame 'a e fonua ko Kenani, ka na'a ne fakatokanga kiate ia 'e toloi 'i ha ta'u 'e 400 hono fakahoko 'o e tala'ofa ko 'eni (Senesi 15:13-16). 'Oku fakaloloa 'e Mosese mo Paula 'a e vaha'ataimi ko 'eni 'aki ha ta'u 'e 30, 'o toe foki ki he uiui'i 'i Halani ('Ekesotosi 12:40; Kal. 3:17):

Ko e vaha'a taimi mei he 'a'ahi 'a 'Epalame ki Hālani ki he tū'uta 'a Sēkope ki 'Isipité ko e ta'u 'e 215.

Mei he tu'uta 'a Sekope 'i 'Isipite 'o a'u ki he 'Ekesotosi: ta'u 'e 215

Pea na'e anga - fēfē 'a e a'u 'a Sēkope ki 'Isipité? 'I ha founa fakaofa 'aupito. Neongo 'a e ngaahi feinga fakatokoua ke tamate'i 'a Siosefa, na'a ne hoko ko e palemia 'o 'Isipite. Fakamalo ki hono tu'unga, na'a ne lava ai 'o 'omi hono famili kotoa.

Ko e fe taimi na'e hoko kotoa ai 'eni? 'Oku 'ikai ke tau 'ilo'i 'a e ngaahi 'aho totonu, ka 'oku tau ma'u ha fakamatala fe'unga ke fokotu'u kinautolu 'i he tu'unga 'o e hisitolia kuo lekooti ('a ia 'oku 'i ai foki mo e ngaahi 'aho 'oku 'ikai pau).

MEIA 'EPALAHAME KIA MOSESE

"Pea na'e hoko 'o pehē, 'i hono ta'u 'e fāngeau ma valungofulu hili 'ae ha'u 'ae fānau 'a 'Isileli mei he fonua 'o 'Isipite, 'i hono fā 'oe ta'u 'oe pule 'a Solomone ki 'Isileli, 'i he māhina ko Sifi, 'aia ko hono ua 'oe māhina, na'a ne kamata langa 'ae fale 'o Sihova." (1 Tu'i 6:1)

'Oku pehe 'i he 1 Ngaahi Tu'i 6:1 na'e hoko 'a e 'Ekesotosi 'i he ta'u 'e 480 kimu'a 'i he ta'u hono ua 'o e pule 'a Solomone. Kapau 'oku tonu mo fakakau 'a e 'aho ko 'eni, 'e fokotu'u ai kitautolu 'i he 1445 BC. Kapau te tau lau 'eni ko ha 'fika fuopotopoto' mo e me'a na'e tupu ai 'a e mate 'a Felo, 'oku ngalingali na'e hoko 'a e 'Ekesotosi 'i he 1450 BC. 'I hono faka'aonga'i 'o e fakamatala ko 'eni, te tau lava ai 'o 'ilo'i 'a e ngaahi me'a mahu'inga kehekehe na'e hoko 'i he mo'ui 'a Mosese

'Ahamosi I (1575/1550).
Ikuna'i 'a e kau Hyksos. Ko e Felo ia na'e "ikai te ne 'ilo'i 'a Siosifa" peá ne fakapōpula'i 'a 'Isileli ('Ek . 1:8-12)

Ko 'Amenofisi I (1550/1530). Na'á ne kei fakatanga'i pē 'a 'Isileli (Eki. 1:13-14)

Ko Tutimosi I (1530/1517).
Na'á ne tu'utu'uni ke tāmata'e'i 'a e fānau Hepeluú (Eki. 1:15-22)

Na'e ohi 'a Mosese (1530/1410) 'e Hatshepsut, ko e 'ofefine 'o Thutmose I.

Thutmose II (1517/?).
Lolotonga 'ene pule, na'e hola 'a Mosese mei 'Isipite (1490).

Hatshepsut (?/1479).
Na'a ne malolo kimu'a pea foki mai hono 'foha' ki 'Isipite.

Ko Thutmose III (1479/1450) ko e felo ia lolotonga e taimi 'o e 'Ekesotosi. Ko hono foha lahi tahá na'á ne tokanga'i 'a e fanga monumanú ka na'e 'ikai te ne 'alu hake ki he taloní, he na'á ne mate lolotonga 'a e mahaki faka'auha hono 10.

Ko 'Amenophis II (1450/1424) ko e foha ia 'o Tutimose III, neongo na'e 'ikai ko 'ene 'uluaki foha ia.

KO E IKUNA 'O E MATEAKI'I

"Pea ko e me'a 'i he manavahē 'ae kau mā'uli ki he 'Otua, ko ia na'a ne fakatupu ai hona fale. " (Ekesotosi 1:21)

Na'e fehi'a lahi 'a e ha'a tu'i hono 18 'o 'Isipite ki he kau muli. 'Ikai ngata ai, na'e fe'unga 'a e tokolahi 'o e kau 'Isileli ke faka'ai'ai ha angatu'u ('Ekesotosi 1:9-10). Ko hono ola, na'a nau fakamamahi'i mamalie kinautolu:

1 Na'a nau fokotu'u ha kau komisiona ke fakamalohi'i kinautolu ke langa ha ngaahi fale ('Ekesotosi 1:11)

2 Na'a nau fakamalohi'i 'enau ngaahi fie ma'u, 'o liliu kinautolu ko e kau ngaue/popula ('Ekesotosi 1:13-14)

3 Na'a nau tu'utu'uni ke tamate'i 'a e kakai tangata, 'o faka'aonga'i 'a e kau mā'uli ('Ekesotosi 1:15-16)

4 Faka'osi, na'a nau fakamalohi'i ke tamate'i 'a e fanau tangata ('Ekesotosi 1:22)

'I he lotolotonga 'o e mamahi ko 'eni, 'oku 'asi makehe ai 'a e faivelenga 'a e ongo mā'uli, 'a Sifila mo Piua, ('Ekesotosi 1:15-19). Na'e to'o 'e Mosese 'a e hingoa 'o Felo, ka 'oku ne 'omi honau ngaahi hingoa. 'Oku toe lekooti foki ai, ke tau ako, 'a e founa na'e tapuaki'i ai kinautolu 'e he 'Otua 'i he'enau faivelenga ('Ekesotosi 1:20-21).

KUO FANAU'I 'A MŌSESE

"Pea na'a ne feitama 'o fa'ele'i 'a e tama. 'I he'ene vakai ko e tamasi'i lelei ia, na'a ne fufuu'i ia 'i he mahina 'e tolu"

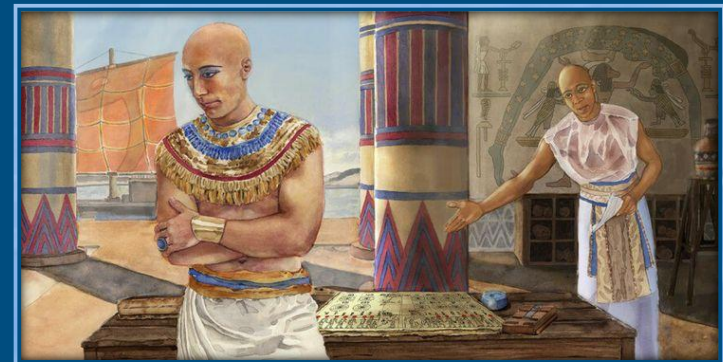
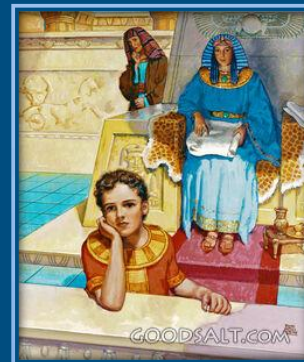
(‘Ekesotosi 2:2)

‘Oku ‘ikai ke fakamatala’i ‘e he "faka‘ofa‘ofa" ‘a e foha ‘o Sokepeti (‘Ekesotosi 2:2). Ko e fo’i lea faka-Hepelu ko e "tope " (lelei, faka‘ofa‘ofa, haohaoa) ko e fo’i lea tatau pe ia ‘oku faka‘aonga’i ‘e he ‘Otua ke fakamatala’i ‘aki ‘a e haohaoa ‘o ‘Ene fakatupu (Senesi 1:31).

Na’e ‘i ai ha palani makehe ‘a e ‘Otua ma‘ana. Na’e ‘i ai ha fa‘e na‘e fakatu‘utamaki; na’e ongo ki ai ha finemui; na’e lea fakapotopoto ha ki’i tamasi’i... pea na’e fakahaofi ‘a e tokotaha fakahaofi ‘i he kaha‘u mei he mate (‘Ekesotosi 2:3-7).

‘Oku ‘ikai ke tau ‘ilo’i ‘a e hingoa na’e ‘oange kiate ia ‘e he’ene ongomatu‘a, ka ‘oku tau ‘ilo’i ‘a e hingoa na’e ‘oange kiate ia ‘e he’ene fa‘e ohi, ko e ‘ofefine ‘o Felo: Hapimosis (foha ‘o e ‘otua Naila). Ka na’a ne ui pe ia ko e "foha," "mosis ," Mosese (‘Ekesotosi 2:10).

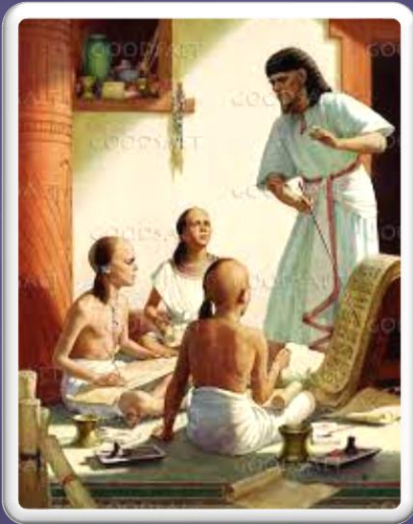
Na’e faka‘aonga’i lelei ‘e he’ene fa‘ee ‘a e ngaahi ta‘u si’i na’a ne tokanga’i ai ia (‘Ekesotosi 2:8-9). Na’a ne ako’i ia ke ne hoko ko ha fanau mo‘oni ‘a e ‘Otua. Ko ha ngāue mahu‘inga ē ‘oku fakahoko ‘e he ngaahi fa‘ee ‘i hono tauhi hake ‘enau fānaú ‘i he manavahē ki he ‘Otuá!

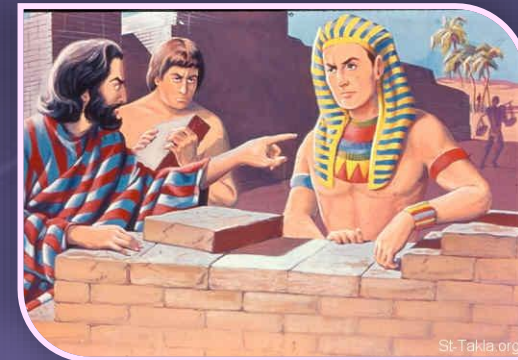
Na'e fanongo 'a e 'Otua ki he ngaahi lotu 'a e fa'ee; Na'e fakapale'i 'ene tui. Na'a ne kamata 'i he loto hounga'ia mo'oni 'a 'ene ngaue malu mo fakafiefia he taimi ni. Na'a ne faka'aonga'i faivelenga 'a e faingamalie ke ohi hake 'ene tama ma'a e 'Otua. Na'a ne fakapapau'i na'e malu'i ia 'i ha taumu'a mahu'inga, pea na'a ne 'ilo'i 'e vave ni pe hano tuku ia ki he'ene fa'e faka'ei'eiki, 'a ia 'e takiekina ai ia 'i ha ngaahi founa te ne lava 'o taki mama'o ai ia mei he 'Otua. Na'e 'ai 'e he me'a ni ke ne tokanga mo tokanga ange 'i hono ako'i ia 'i he ako 'a 'ene fanau kehe. Na'a ne feinga ke fakahūhū kiate ia ha 'apasia ki he 'Otuá pea mo ha holi ki he mo'oni mo e fakamaau totonú, pea na'a ne lotu loto - mo'oni ke malu'i ia mei ha fa'ahinga tākiekina fakatupu maumaú. Na'a ne faka'ali'ali kiate ia 'a e fakavalevale mo e angahala 'o e lotu tamapua, pea na'a ne ako'i ia 'i he'ene kei si'i ke tu'ulutui 'o lotu ki he 'Otua mo'ui, 'a ia ko ia toko taha pe te ne lava 'o fanongo kiate ia mo tokoni'i ia 'i he tukunga kotoa pe.

LILIU 'O E NGA AHI PALANI

"Pea 'i he fanongo 'a Felo ki he me'a ni, na'a ne feinga ke tamate'i 'a Mosese, ka na'e hola 'a Mosese meia Felo 'o nofo 'i Mitiane, 'o ne nofo ai 'i he ve'e vaikeli" ('Ekesotosi 2:15)

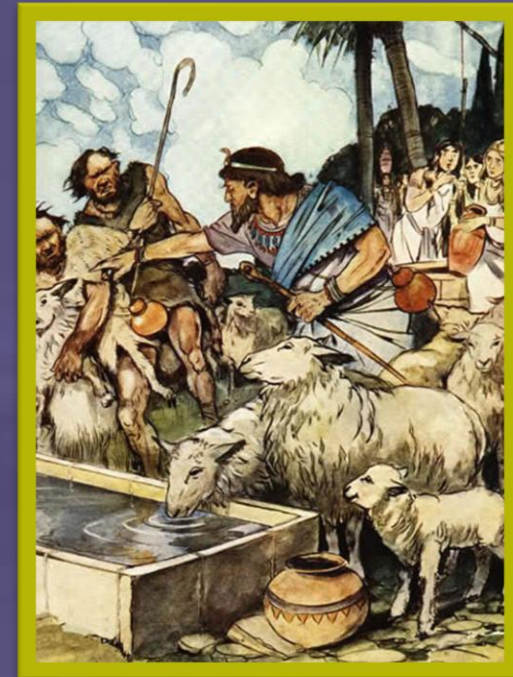
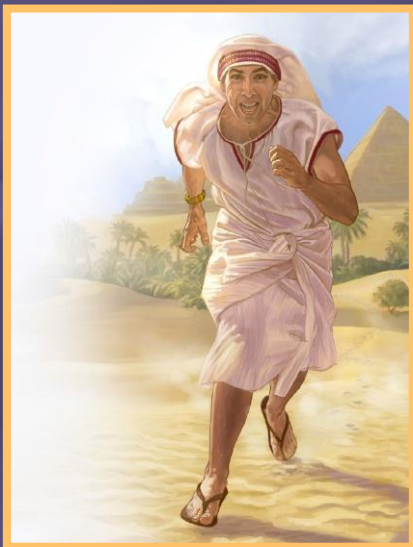

'Oku fakangatangata pe 'etau fakamatala fekau'aki mo e ngaahi ta'u kimu'a 'o Mosese. 'I he tu'unga ko ha tokotaha 'e malava ke ne fetongi 'a e taloní, ngalingali na'á ne foua 'a e ako 'a ia na'e kau ai 'a e 'ilo fakakautau mo fakapolitikalé. (EGW, "Peteliake moe Palofita," p. 245)

'Oku tau 'ilo'i na'e 'ikai fuoloa pea hoko e ta'u 40 'a Mosese, na'e fanongonongo 'a Tutmosis II ko e felo koe'uhi ko ha fa'ufa'u fakapolitikale. Na'e tui leva 'a Mōsese kuo hokosia 'a e taimi ke fakatau'atāina'i ai 'a hono kakai 'Isilelí. Ka na'a ne kamata 'ene fakatau'atāina'i 'aki hono tamate'i ha tangata 'Isipite. Ko ha fehalaaki lahi 'eni ('Ekesotosi 2:11-12). Na'a mo hono kakai na'e 'ikai ke nau lau ia ko honau fakatau'atāina'i ('Ekesotosi 2:13-14; Ngaue 7:25).

'I ha ngaahi 'aho si'i pe, na'a ne hiki mei he'ene hoko ko ha memipa faka'apa'apa'i 'o e loto'a 'o Felo ki ha tauhisipi hola ('Ekesotosi 2:15-22). Neongo ia, na'e 'ikai ke fakafisinga'i 'e he 'Otua 'a Mosese; Na'e hokohoko atu 'ene falala kiate ia, neongo 'ene ngaahi fehalaki.

"Na'e tuku atu 'a e palasi faka'ofa'ofa 'o Felo mo e taloni 'o e tu'i ko ha faka'ai'ai kia Mosese; ka na'a ne 'ilo'i ko e ngaahi fiefia angahala'ia 'oku ne 'ai ke fakangalo'i 'e he tangata 'a e 'Otua na'e 'i hono ngaahi fakamaau'anga faka'ei'eiki. Na'a ne sio fakalaka atu 'i he palasi faka'ofa'ofa, fakalaka atu 'i he kalauni 'o ha tu'i, ki he ngaahi fakalangilangi ma'olunga 'e foaki ki he kau ma'oni'oni 'o e Fungani Ma'olunga 'i ha pule'anga 'oku 'ikai hano mele'i 'e he angahala. Na'a ne mamata 'i he tui ki ha kalauni 'e 'ikai fa'a 'auha 'a ia 'e 'ai 'e he Tu'i 'o e langi ki he la'e 'o e tokotaha ikuna. Na'e tataki ia 'e he tui ko 'eni ke ne tafoki mei he kau 'eiki 'o e mamani 'o kau ki he pule'anga loto fakatokilalo, masiva, mo fehi'anekina'i 'a ia na'a nau fili ke talangofua ki he 'Otua kae 'ikai ke tauhi 'a e angahala."